

Arenaria interpres

Roskarl

Fåglar

NE NA LC DD NT **VU** EN CR RE

Sårbar (VU)
A2bce; C1

Klass: Aves (fåglar), **Ordning:** Charadriiformes (vadarfåglar), **Familj:** Scolopacidae (snäppor), **Släkte:** *Arenaria*, **Art:** *Arenaria interpres* - roskarl (Linnaeus, 1758) **Synonymer:** *Tringa Interpres* Linnaeus, 1758

Kännetecken

En på många sätt särpräglad vadare. Under häckningstid är den ungefär starstora fågeln (längd 22–24 cm) iögonfallande brokigt tecknad i svart, vitt, rödbrunt och brunt med skarpt röda ben. Ungfågeln, liksom de gamla fåglarna i vinterdräkt, har samma teckning men är mera diskret färgade i vitt, brunt och svart.

Utbredning och status

Roskarlen har en vidsträckt utbredning runt om Arktis och häckar längs kusterna och en bit in på tundran runt hela Norra ishavet. I Europa har arten ett begränsat utbredningsområde längs norska kusten samt längs Östersjöns kust i Sverige, Finland och Estland. I Danmark finns ett fåtal små och isolerade bestånd – totalt cirka 50 par 2007. Roskarlen häckade fram till 1995 sällsynt längs Västkusten (som mest 13 par i Halland 1968–1970), varefter inga häckningar har kunnat konstateras. Roskarlen konstaterades häcka i Vänern för första gången 1935 och antalet par har under 1990-talet och 2000-talet varierat mellan noll och 12. De svenska förekomsterna är i allt väsentligt knutna till Östersjöområdet där arten häckar från nordöstra Skåne norrut till finska gränsen. I Skåne fanns 5–10 par 1998. Arten har sedan dess minskat och endast en säker häckning har konstaterats under 2000-talet. Aktuella uppgifter från Blekinge saknas men 1979 beräknades beståndet till cirka 30 par – förmodligen är det mycket mindre nu. I östra Smålands ytterskärgård häckade 60 par 1990 mot 12 par 2008. Under strandängsinventeringen på Öland 1988 konstaterade man förekomst av 107 par, 2008 hade beståndet minskat till 25 par. Inventeringar av de viktigaste strandängsområdena på Gotland visar på en kraftig tillbakagång från 258 par 1996 till 153 par 2006. På hela ön torde det i dagsläget inte finnas mer än 200–250 par. Inventeringar av Östergötlands skärgårdsområden gav 33 par roskarl år 1981, 1997 hade beståndet minskat till 14 par. I samband med den första inventeringen av Stockholms läns skärgårdsområden 1974–1975 lokaliserades 1107 par. Till detta kom minst 275, troligen närmare 500 par, i Uppsala län, vilket skulle ha betytt ett samlat bestånd på cirka 1600 par från Landsort till Gävlebukten vid denna tidpunkt. I Stockholms läns skärgård fanns drygt 288 par vid en förnyad inventering i början av 2000-talet och i Uppsala län drygt 190 par. Dessa data tyder på att det i nuläget finns 500–600 par i området från Landsort till Gävlebukten. Arten häckar sparsamt till sällsynt längs större delen av Norrlandskusten. Exakt hur stort beståndet är vet man inte. I Gästrikland minskade beståndet från 58 par 1972 till 34 par 1997, och totalt för Gävleborgs län lokaliserades 127 par 1997. Inventeringar från Västernorrlands län visade på 91 par 1987 mot 56 par 1999. I Västerbotten, det enda kustområde där arten bevisligen har ökat de senaste 20 åren, beräknades det finnas drygt 700 par i början av 2000-talet, och i Norrbotten konstaterades 201 par 2007-2008. Det samlade svenska beståndet har enligt ovanstående minskat med drygt 50 % de senaste 20 åren och beräknas för nuvarande uppgå till cirka 1900 par (1500-2200). Den europeiska populationen beräknas till 34000–81 000 par varav 20 000–40 000 par på Grönland, 5000–15000 par i Norge samt 4000–4500 par i Finland. I Finland anges beståndet ha varit mer eller mindre stabilt de senaste 10 åren. Roskarlen flyttar mot SV till övervintringsområden i Marocko och västra Afrika. Räkningar på övervintringsområdena i Mauretanien antyder en kraftig tillbakagång.

Ekologi

Roskarlen häckar på kala holmar och skär från mellanskärgården och utåt med de högsta tätheterna i ytterskärgården. Den föredrar öar med grusiga, steniga eller klippiga stränder. De stora områdena med landhöjningskust är förmodligen den enskilt viktigaste anledningen till artens relativt goda förekomst i Bottniska viken. Genom landhöjningen skapas kontinuerligt goda häckningsmiljöer i form av öppna stränder och vegetationsfria kobbar och skär. Längre söderut i Östersjön, samt i Skagerrak, finner roskarlen lämpliga biotoper på stränder i anslutning till hårt betade strandängar. En betydande del av det svenska beståndet häckar i anslutning till mås- och tärnkolonier, t.ex. häckar samtliga par i Vänern i anslutning till kolonier av i första hand fisk- eller silvertärna, någon gång även samman med skratt- eller fiskmå. Även i Stockholms skärgård finns en stark koppling mellan förekomst av roskarl och mås-/tärnkolonier. Däremot undviker roskarlen att häcka i eller i anslutning till gråtrutkolonier. Från Stockholms skärgård finns flera exempel på hur roskarlen koloniserat öar efter det att gråtruten försvunnit, och då ofta i sällskap med tärnor och måsar. Kopplingen till måsfågelkolonier är så stark att när måsfågeln byter häckningsö – vilket de gör tämligen ofta – då följer roskarlarna med. En annan aspekt av kopplingen mellan roskarl och tärnor/måsar är rapporter om att roskarlen kan äta (!) tärnäg. Boet läggs ofta mitt inne i kolonier av fiskmå, skrattmå, fisk- och silvertärna, men det kan även ligga solitärt. Balen med de 3–4 äggen läggs oftast något dolt i vegetationen, ibland t.o.m. under vrakgods, men stundom placeras det helt öppet bland kullersten, på kalkflis eller i tång. Äggen ruvas av båda föräldrarna i 22–24 dagar. Ungarna lämnar boet strax efter födelsen och börjar mycket snart söka föda själva. De blir flygga efter 19–21 dagar. Roskarlen häckar inte förrän vid 3–6 års ålder, och en del av de individer som ses i Östersjöområdet är av allt att döma subadult, icke-häckande, fåglar. Födan består av allehanda smådjur (insekter, spindlar, små kräftdjur, snäckor och små musslor) som fåglarna plockar på stränderna och i vattenlinjen. Många av de smådjur som lever på stränder har för vana att gömma sig i driftvallar och under annat uppspolat material. Roskarlen har en unik födosöksmetod anpassad till dessa djur, som dessutom har gett arten sitt namn på flera språk (t.ex. steinvender på norska). En del av födosöket försiggår nämligen genom att roskarlen tar tag i olika föremål och vänder på dem – det kan handla om allt från små stenar till tångruskor – och sedan plockar den i sig de kryp som försöker gömma sig.

Hot

Orsakerna till artens tillbakagång är ej klarlagda – förmodligen handlar det om flera samverkande faktorer. Eftersom roskarlen är starkt knuten till öppna och vegetationsfattiga stränder missgynnas den när sådana miljöer blir allt ovanligare. I mitten av 1900-talet var skärgårdsnaturen fortfarande hårt präglad av bete. Djuren flyttades mellan öarna och bidrog på ett väsentligt sätt till att hålla skärgården öppen. Efterhand som skärgården avfolkats och betesdjuren försvunnit har de forna öppenmarkerna förvandlats till täta enbusksnår eller slutna skog, något som tveklöst missgynnat såväl roskarl som skärpiplärka. Att upphörande betesdrift inte är den enda anledningen till artens tillbakagång visas av att bestånden på Öland och Gotland minskar trots att betetrycket på flera håll har förstärkts under 1990-talet. Regionalt har roskarlbeståndet gått ner mycket kraftigt i samband med att minken vandrat in och etablerat sig i skärgården. Efter decimering av minkbeståndet har roskarlen efter några år återhämtat sig. Det finns alltså skäl att tro att minkens entré i skärgårdarna är en viktig orsak till roskarlens tillbakagång. Från vissa håll har framhållits att sentida klimatförändringar missgynnat roskarlen. Det är möjligt att det finns sådana kopplingar, men de torde i så fall vara helt underordnade 1900-talets stora landskapsförändringar och de effekter dessa haft på tillgången på bra häckningsmiljöer.

Åtgärder

Strandängsområden som hyser häckande roskarl måste garanteras fortsatt hävd genom hårt bete. Alla uppslag av träd, buskar och högväxta gräs i de strandnära delarna på sådana områden måste ovillkorligen röjas bort. Man bör överväga röjningsinsatser på de viktigaste häckningsöarna och -holmarna i ytterskärgårdarna. Lokalt kan det vara nödvändigt med röjningsåtgärder, inte minst av vass och högväxta gräs, på häckningsplatser för tärnor och andra måsfåglar. Roskarlens starka koppling till mås- och tärnkolonier gör att skydd av sådana kolonier är ett viktigt led i strävandena att skapa bra förutsättningar för roskarlen. Eftersom tärnor och andra måsfåglar helt oväntat kan byta häckningsöar är en mer flexibel lagstiftning, som på ett enkelt sätt tillåter att man skapar fågelkyddsområden och belägger viktiga häckningsplatser med beträdnadsförbud, ett viktigt redskap. Att förhindra minkens invandring och att genom jakt och fångst decimera denna art där den etablerat sig är en viktig åtgärd för att vårda bestånden av många skärgårdsfåglar. Mot bakgrund av den avsevärda sentida beståndsminskningen är det mycket viktigt med en kontinuerlig uppföljning av artens status i hela Östersjöområdet.

Övrigt

Utländska namn – NO: Steinvender, DK: Stenvender, FI: Karikukko, GB: Turnstone. Roskarl är förtecknad i Bernkonventionen bilaga II (strikt skyddade djurarter), Bonnkonventionen bilaga II (flyttande arter), AEWA (African-Eurasian Waterbird Agreement) och är fredad enligt jaktförordningen (1987:905).

Naturvård

Konventioner: Bernkonventionens bilaga II, Bonnkonventionens bilaga II, AEWA, Typisk art i 1230 Havsklippor (Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON)), Typisk art i 1310 Glasörtstränder (Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON)), Typisk art i 1620 Skär i Östersjön (Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON))

Fridlysning: Fridlyst enl. 4 § Artskyddsförordningen. Räknas även som vilt, vilket betyder att den är fredad men kan vara jaktbar enligt jaktförordningen eller jaktlagen.

Litteratur

- Andersson, Å. & Staav, R. 1980. *Den häckande kustfågelfaunan i Stockholms län 1974-1975*. Stockholms läns landsting, Regionplanekontoret. Stockholm.
- Aspenberg, P. & Axbrink, M. 1998. Kustfågelinventering. Gävleborgs län 1997-98. *Fåglar i X län* 29: 132-174.
- Bergman, G. 1946. Der Steinwälzer in seiner Beziehung zum Umwelt. *Acta Zool. Fennici* 47: 1-151.
- Bergman, G. 1968. *Vår fågelskärgård*. Söderström & Co Förlags AB. Borgå.
- BirdLife International 2004. *Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status*. Cambridge, UK: BirdLife International. (BirdLife Conservation Series No. 12).
- Brearey, D. & Hildén, O. 1985. Nesting and egg-predation by Turnstones *Arenaria interpres* in larid colonies. *Ornis Scandinavica* 16: 283-292.
- Durango, S. 1940. Roskarlen som häckfågel i tärnkolonier. *Fauna och Flora* 35: 23-32.
- Haglund, A., Douhan, B., Engström, H., Olsson, L., Eklund, N., Staav, R., Lindén, S. & Andersson, Å. 2009. *Kustfågelbeståndets utveckling i Stockholms läns skärgård*. Sveriges Ornitologiska Förening. Stockholm.
- Helseth, A., Stervander, M. & Waldenström, J. 2005. Migration patterns, population trends and morphometrics of Ruddy Turnstones *Arenaria interpres* passing through Ottenby in south-eastern Sweden. *Ornis Svecica* 15: 63-72.
- Johansson, T., Hedgren, S., Kolehmainen, T. & Tydén, L. 2007. Återinventering 2006 av häckande fåglar på gotländska strandängar. *Länsstyrelsen i Gotlands län*. Rapporter om natur och miljö - nr 2007: 17.
- Johansson, T. & Larsson, T. 2008. Häckfågelfaunan i östra Smålands ytterskärgård 1990-2008. *Länsstyrelsen Kalmar län*, meddelandeserie 2008:13.
- Landgren, T. 2010. Fågelskärl i Vänern 2004-2009. *Vänerns vattenvårdsförbund*, Rapport nr. XX.
- Larsson, T. 2001. Häckfågelfaunan i östra Smålands ytterskärgård 1990-2000. *Länsstyrelsen i Kalmar län*. Meddelandeserien 2001: 21.
- Lindgren, L. 2000. *Skärgårdens betesmarker*. Forststyrelsen och Oy Edita Ab. Helsingfors.
- Nyqvist, E. 1954. Vänerns marina fåglar. I: Curry-Lindahl, K. (red.) *Natur i Värmland*. Stockholm. s. 205-211.
- Olsson, V. 1965. *Kustens fåglar*. Almqvist & Wiksell/Gebbers förlag. Stockholm.
- Pettersson, J. 2001. Fåglar på Ölands sjömarker 1988 och 1998. *Länsstyrelsen i Kalmar län*. Meddelandeserie 2001: 12.
- Pettersson, J. 2005. Kustfågelinventeringen i Uppsala län 2002 och 2003. *Länsstyrelsen i Uppsala län*, meddelandeserie 2005: 6.
- Sundström, T. & Olsson, C. 2005. Västerbottens kustfågelfauna. Inventering av kustfågelbestånden 2001/2002. *Länsstyrelsen Västerbotten*, meddelande 4, 2005.
- Sundström, T. & Olsson, C. 2009. Norrbottens kustfågelbestånd - inventering 2007 och 2008. *Länsstyrelsen Norrbotten*, rapportserie nr 5/2009.
- Vuolanto, S. 1948. On the breeding biology of the Turnstone at Norrskär, Gulf of Bothnia. *Ornis Fennica* 45: 19-24.
- Väisänen, R.A., Lammi, E. & Koskimies, P. 1998. *Muuttuva pesimälinnusto*. Ottava, Helsinki. [Finska fågelatlasen, på finska]
- Zwartz, L., van der Kamp, L., Overdijk, O., van Spanje, T., Veldkamp, R., West, R. & Wright, M. 1998. Wader count of the Banc d'Arguin, Mauritania, in January/February 1997. *Wader Study Group Bull.* 86: 53-69.
- Wallin, M., Wallin, K. & Truvé, J. 2009. Fågelfaunan på Ölands sjömarker - inventeringar 1988-2008. *Länsstyrelsen Kalmar län*, meddelandeserie 2009:08.
- Åhlund, M. 1995. Kustfågelinventeringen 1993-94 - några preliminära resultat från Göteborgs och Bohuslän. *Fåglar på Västkusten* 29: 2-10.
- Åhlund, M. 1996. Kustfågelinventeringen i norra och mellersta Halland 1993-95: resultat och skyddsaspekter. *Fåglar på Västkusten* 30: 15-23.
- Åhlund, M. 1996. Kustfågelinventeringen i Göteborgs och Bohus län - beståndsutveckling och effekter av fågelskyddsområden. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*. Miljöavdelningen 1996: 9.

Författare

Mikael Svensson 2001. Rev. Mikael Svensson 2005, Martin Tjernberg 2010. © ArtDatabanken, SLU 2010.